HANDREIKING

Ouderbetrokkenheid en taalverwerving

Aanbevelingen vanuit het pilotproject 'ouderbetrokkenheid en taalverwerving': training van Turkse ouders ter ondersteuning van de taalontwikkeling van hun kind

Inspraakorgaan Turken & Vereniging Openbaar Onderwijs

VERENIGING OPENBAAR ONDERWIJS

1. Voorwoord

Alle kinderen verdienen gelijke kansen. Culturele, levensbeschouwelijke, etnische of sociaal-economische achtergrond zouden niet bepalend mogen zijn voor mogelijkheden en successen in het onderwijs. Desondanks blijven schoolresultaten van Turks-Nederlandse kinderen achter bij andere migrantengroepen, met name wanneer hun ouders laaggeletterd zijn. Een achterstand in de Nederlandse taal blijkt hierbij een belangrijke rol te spelen. Ook veel scholen lopen aan tegen een achtergebleven taalontwikkeling bij Turks-Nederlandse kinderen en ouders, wat zowel het onderwijs als de communicatie met ouders bemoeilijkt. Zij zoeken naar wegen om het Nederlands van deze kinderen en ouders te versterken.

Hierbij is echter niet altijd voldoende oog voor de meertaligheid van deze kinderen. Veel kinderen groeien tweetalig op, maar het is voor scholen lastig hun rol hierin te bepalen. Sinds de afschaffing van het Onderwijs in Allochtone Levende Talen zien zij het vaak niet meer als hun taak iets met de thuistalen te doen. Veel ouders vinden het wel belangrijk dat hun kinderen de thuistaal (leren) spreken, maar voelen

‘Het erkennen en benutten van meertaligheid betekent erkenning van ieders achtergrond en identiteit.’

zich hier soms ook schuldig over en beginnen er niet over.
Het gevolg is dat ouders en scholen niet communiceren over een zaak waarover ze bij uitstek met elkaar in gesprek zouden moeten gaan: de taalontwikkeling van kinderen.

Het IOT en de VOO hebben daarom samen het pilotproject Ouderbetrokkenheid en taalontwikkeling opgezet. Uitgangspunt hierbij was dat meertaligheid van meerwaarde kan zijn, mits voldoende aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van beide talen en ouders en school elkaar ondersteunen. Ouders kunnen juist ook in de thuistaal de taalontwikkeling van hun kinderen stimuleren.

Het erkennen en benutten van meertaligheid komt niet alleen de taalontwikkeling ten goede, maar betekent ook erkenning van ieders achtergrond en identiteit. Dit vergroot niet alleen het zelfvertrouwen, maar leert kinderen ook kennis te maken en om te gaan met verschillende talen en culturen. Samen leven, samen leren, is niet voor niets het motto van de VOO.

Naar aanleiding van het pilotproject is deze handreiking opgesteld, waarin wordt beschreven hoe ouders kunnen worden getraind om hun kinderen effectief te ondersteunen bij hun taalontwikkeling.
Wij hopen dat deze handreiking ter inspiratie zal dienen voor scholen, gemeenten en migrantenorganisaties om met dit thema aan de slag te gaan. Het IOT en de VOO staan hen daarin graag bij met advies en ondersteuning.

Naast de vele partners die een bijdrage hebben geleverd aan het project, willen wij in het bijzonder twee mensen bedanken die belangeloos hebben meegewerkt aan de opzet en het uitvoeren van het project, namelijk Harm van Zuthem en Zeki Arslan.

Ahmet Azdural
Directeur IOT

Marco Frijlink
Directeur-bestuurder VOO

Inhoud

1. Voorwoord **2**

2. Inleiding **5**

3. Achtergrond **6**

4. Beschrijving van het project **8**

4.1 Selectie trainers en gemeenten 8

4.2 Werving ouders 9

4.3 Inhoud training 9

4.3.1 Bijeenkomst 1 10

4.3.2 Bijeenkomst 2 10

4.3.3 Bijeenkomst 3 10

4.4 Financiën 11

5. Aanbevelingen **12**

5.1 Algemene aanbevelingen voor het omgaan met meertaligheid 12

5.1.1 Meertaligheid en taalontwikkeling 12

5.1.2 Meertaligheid en identiteitsontwikkeling 14

5.1.3 Wet- en regelgeving over meertaligheid op school 15

5.1.4 Aanbevelingen voor scholen 15

5.2. Specifieke aanbevelingen n.a.v. het project 16

5.2.1 Behoeften scholen 16

5.2.2 Behoeften ouders 17

5.2.3 Algemene lessen 19

6. Conclusies en vervolg **20**

7. Dankwoord **21**

8. Bronnen **22**

2. Inleiding

Het Inspraakorgaan Turken (IOT) en de Vereniging Openbaar Onderwijs (VOO) hebben een pilotproject uitgevoerd met als doel jonge, laaggeletterde Turks-Nederlandse ouders bewust te maken van de mogelijkheden die zij hebben om de taalontwikkeling van hun kinderen van jongs af aan te stimuleren. Uitgangspunt hierbij was dat meertaligheid van meerwaarde kan zijn, mits voldoende aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van beide talen. Het stimuleren van de taalontwikkeling helpt kinderen van Turks-Nederlandse ouders om eenmaal op school het Nederlands eerder volwaardig te beheersen.

Ouders kregen daartoe een training waarin hun handvatten werden geboden om een taalstimulerende rol te vervullen. De belangrijkste lessen die hun daarin werden meegegeven waren:

1) Spreek de taal die je het beste beheerst; zo vaak en veel mogelijk
2) Breng je kind vroeg en veel in contact met het Nederlands

Een belangrijk aandachtspunt daarbij was de samenwerking, afstemming en communicatie met de school.

Naar aanleiding van dit project is bijgaande handreiking opgesteld voor scholen, gemeenten en migrantenorganisaties.
Hierin wordt allereerst de achtergrond en het verloop van het project geschetst*. Het vervolg biedt aanbevelingen voor het omgaan met meertaligheid, zowel op basis van wetenschappelijke inzichten, als op basis van de in dit project opgedane ervaringen. Deze handreiking geeft inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van een training gericht op de taalstimulerende rol van Turks-Nederlandse ouders.

Hierbij dient aangemerkt te worden dat het hier een kortlopend pilotproject betrof van minder dan een jaar met een beperkt budget. Om inzicht te krijgen in de effecten en mogelijkheden op langere termijn, is een vervolgproject nodig waarin ook afstemming met lokale partners essentieel is.

* Een uitgebreider projectverslag wordt apart gepubliceerd.

3. Achtergrond

Turks-Nederlandse kinderen van laaggeletterde ouders beginnen vaak aan het onderwijs met een aanzienlijke achterstand in de Nederlandse taal. Een flink deel van hen haalt die achterstand niet meer in en vaak wordt hun taalachterstand gedurende de basisschoolperiode juist groter. Taalachterstand is immers een probleem dat de neiging heeft zichzelf in stand te houden en te vergroten. Wie weinig woorden begrijpt, kan geen boeken lezen die bij zijn leeftijd passen.
En wie geen boeken kan lezen, kan zijn woordenschat niet vergroten. Een kleine woordenschat blijft dan dus klein[1]. Dit heeft nadelige consequenties voor hun verdere schoolloopbaan. De langzame verbetering van het schoolsucces van Turks-Nederlandse leerlingen gedurende de afgelopen decennia stagneert. Turkse leerlingen blijven gemiddeld achter bij leerlingen uit andere migrantengroepen, zoals bijvoorbeeld Marokkanen.
Er zijn steeds meer aanwijzingen dat een belangrijke oorzaak hiervan een gebrekkige taalontwikkeling is.

Tweetaligheid is niet de oorzaak van taalachterstanden, maar het is ook niet zo dat tweetaligheid kan ontstaan zonder extra inspanningen. Een rijk taalaanbod is essentieel en daarbij is ook een actieve taalbetrokkenheid van ouders nodig. Ook laaggeletterde ouders kunnen hun kinderen een rijker taalaanbod geven door veel met hen te spreken en naar hen te luisteren, verhalen te vertellen, liedjes te zingen en voor te lezen, juist ook in het Turks. Uit onderzoek blijkt dat ouders met een migratieachtergrond het belangrijk vinden dat hun kinderen ook onderwijs in de thuistaal krijgen. Sinds de afschaffing van Onderwijs in Allochtone Levende Talen (OALT), wordt dit steeds vaker georganiseerd en gefinancierd door ouders zelf, migrantenorganisaties en buitenlandse ambassades[2].

De recente voorstellen voor curriculumvernieuwing van Curriculum.nu bevatten een pleidooi voor meer of hernieuwde aandacht voor meertaligheid in het reguliere onderwijs.

‘Een rijk taalaanbod is essentieel en daarbij is ook een actieve taalbetrokkenheid van de ouders nodig.’

Volgens het ontwikkelteam Nederlands draagt aandacht en waardering voor (eerste) talen, taalvariëteiten en voor de culturele aspecten verbonden aan een taal bij aan talig en (inter)cultureel bewustzijn. Het bevordert het zelfvertrouwen en het samen leren en werken met mensen met andere achtergronden.
Ook wordt gerefereerd aan het positieve effect dat het benutten van meertaligheid kan hebben op het ontwikkelen van verschillende talen, waaronder het Standaardnederlands.

Er zijn Turks-Nederlandse leerlingen die buiten de klas uitsluitend Turks spreken. Alleen op school Nederlands spreken is voor de meeste kinderen te weinig om die taal voldoende onder de knie te krijgen voor het volgen van een voortgezette opleiding op meer dan het laagste niveau. Het is dan ook van belang dat ouders in overleg met de school het kind stimuleren de Nederlandse taal te leren en het kind ook in de vrije tijd in aanraking brengen met het Nederlands.

De betrokkenheid van ouders bij de opvoeding en het onderwijs van hun eigen kind, thuis (bijvoorbeeld het voorlezen en controleren van en helpen bij huiswerk) en op school (bijvoorbeeld rapportbesprekingen met de leerkracht), wordt ouderbetrokkenheid genoemd.
In dit verband wordt ook wel gesproken over onderwijsondersteunend gedrag. Met name hiervan is vastgesteld dat het leidt tot betere schoolprestaties[3]. Het helpt kinderen als activiteiten thuis aansluiten bij het leerproces op school, door als bijvoorbeeld op school de herfst wordt behandeld een boswandeling te maken en in de thuistaal over de herfst te praten.

Voor zowel scholen als ouders lijkt het echter een uitdaging om elkaar te vinden. Ook bij 2e of 3e generatie migrantengezinnen zijn er bijvoorbeeld door gezinshereniging soms nog ouders die het Nederlands niet (voldoende) machtig zijn of geen ervaring hebben met het Nederlandse schoolsysteem.
Een taalbarrière en onbekendheid met de eisen die het onderwijs in termen van houding, kennis en vaardigheden aan kinderen en ouders stelt, vergroten de afstand tussen ouders en school en kunnen effectieve begeleiding in de weg staan[4].

4. Beschrijving van het project

Het pilotproject 'Ouderbetrokkenheid en taalverwerving' werd door het IOT en de VOO uitgevoerd, met medewerking van experts in meertaligheid, Turkse zelforganisaties, scholen en andere lokale partners.

4.1 Selectie trainers en gemeenten

Voor de werving en selectie van trainers is een profielschets opgesteld met de volgende voorwaarden:

Profielschets voor trainers

Kennis van het Nederlandse onderwijssysteem

Kennis van het taalonderwijs op de basisschool

Inzicht in meertaligheid en kennisoverdracht aan ouders over de omgang met meertaligheid

Betrokkenheid bij het onderwijs en/of ouderparticipatie

Een goede band met plaatselijke Turkse organisaties

Vertrouwen en gezag t.a.v. onderwijsvraagstukken binnen de Turkse gemeenschap

Goede communicatieve vaardigheden in het Turks en het Nederlands

Vermogen een samenwerkingsrelatie met scholen en andere lokale partners op te bouwen

Ervaring met het werken met groepen (ouders)

Deze is verspreid onder Turkse organisaties met het verzoek om trainers voor te dragen en voorstellen te doen over gemeenten waar trainingen gehouden konden worden. Door het IOT is hieruit een selectie gemaakt op basis waarvan met de trainers een vrijwilligersovereenkomst is gesloten. Alle vrijwilligers namen deel aan een trainingsweekend waarin zij aanvullende scholing en materialen ontvingen met betrekking tot meertaligheid, taalontwikkeling en ouderbetrokkenheid*.

In totaal hebben 24 vrijwillige trainers meegewerkt aan het project. Velen van hen hadden een achtergrond in het onderwijs, bijvoorbeeld als docent OALT.

Verspreid over twee rondes zijn 48 trainingen verzorgd in de volgende gemeenten: Nijmegen, Enschede, Den Haag, Utrecht, Amsterdam, Alkmaar, Huizen, Dordrecht, Zevenbergen, Helmond, Eindhoven, Veghel, Arnhem, Bergen op Zoom, Rotterdam, Maassluis, Venlo, Beverwijk, Deventer, Boxtel, Best, IJsselmonde, Maastricht, Heerhugowaard, Amersfoort.
Na de eerste ronde is een tussentijdse intervisiebijeenkomst georganiseerd, waar de voortgang van het project met de trainers is geëvalueerd. Waar nodig is de training inhoudelijk aangepast.

* Materialen en meer achtergrondinformatie zijn op te vragen bij het IOT.

4.2 Werving ouders

Het initiatief voor de trainingen in de verschillende gemeenten is soms uitgegaan van lokale Turkse organisaties en soms van de trainers. Bij de werving van ouders is gebruik gemaakt van de kanalen van de organisaties, en/of van een school waarmee is samengewerkt.
Welke werkwijze ook is gekozen, steeds was duidelijk dat het een initiatief vanuit de eigen gemeenschap betrof.

Bij 16 van de 48 trainingen is met een school samengewerkt.
De inbreng van de scholen was divers. Ze hebben de training bekend gemaakt onder de ouders, voor een inhoudelijke bijdrage over ouderbetrokkenheid gezorgd, een ruimte ter beschikking gesteld en in enkele gevallen gezorgd voor een feestelijke afsluiting.

In totaal hebben 850 cursisten deelgenomen aan de training.
De meerderheid was vrouw (80%) en laagopgeleid (39% basisonderwijs, 31% vmbo/mavo, 23% mbo/havo/vwo en 7% hbo/wo). Ongeveer 1 op de 3 deelnemers had onderwijs genoten in Nederland, de rest in Turkije of een ander herkomstland.

4.3 Inhoud training

De training bestond uit drie bijeenkomsten van ongeveer 2-2,5 uur per keer. Trainers hadden daarin de ruimte om op basis van (behoeften van) de doelgroep eigen accenten te leggen. De trainingen

werden gegeven in het Turks. In drie groepen wilden echter ook Marokkaans-Nederlandse ouders meedoen en dit bleek geen probleem. Hier is waar nodig ter plekke voor vertaling gezorgd.

In grote lijnen zag het programma er als volgt uit:

4.3.1 Bijeenkomst 1

In de eerste bijeenkomst werd ruim de tijd genomen voor een nadere kennismaking met de ouders en het in kaart brengen van hun eigen meertaligheid en die van hun kinderen. Vragen die hierbij aan bod kwamen waren o.a.: Wat zijn je eigen ervaringen met meertaligheid? Welke taal/talen spreek je met je kind? Op wat voor manier praat je met je kind? Hoe stimuleer je de taalontwikkeling (in het Nederlands en het Turks)? Trainers begeleidden ouders in het gesprek hierover en het uitwisselen van tips en ervaringen. Daarnaast gaven zij ouders informatie en adviezen over taalontwikkeling en het belang van een rijke taalomgeving (praten, voorlezen).

4.3.2 Bijeenkomst 2

In de tweede bijeenkomst werd dieper ingegaan op de thema's uit de eerste bijeenkomst en stond verder de vraag centraal hoe kinderen zoveel mogelijk in aanraking (kunnen) komen met de Nederlandse taal. Hierbij werd wederom gebruik gemaakt van groepsgesprekken en kennisoverdracht vanuit de trainer. Aandachtspunten waren o.a. plaatsen waar men met het Nederlands in aanraking kan komen (speeltuin, bibliotheek, peuterspeelzaal) en (het slechten van) eventuele (culturele) drempels in het contact leggen met Nederlandstalige kinderen.

4.3.3 Bijeenkomst 3

In de derde bijeenkomst stond het contact tussen ouders en school centraal. Allereerst werd aandacht

besteed aan het Nederlandse schoolsysteem en de rol die ouders hierin spelen: wat kunnen, mogen en moeten ze? Wat zijn expliciete en impliciete verwachtingen vanuit de school? Tevens werd het gesprek gevoerd over hoe ouders met de school in contact kunnen blijven over hun kind en specifiek over de taalontwikkeling. Waar mogelijk werd bij deze bijeenkomst ook de school betrokken. Tot slot werd in deze bijeenkomst teruggeblikt en een evaluatieformulier ingevuld.

4.4 Financiën

Dit pilotproject was alleen mogelijk met behulp van de hiervoor verworven projectsubsidies. Deze zijn o.a. ingezet voor het bekostigen van locaties, materialen, de inzet van experts en vrijwilligersvergoedingen. Samenwerking met scholen en andere lokale partners heeft geholpen de kosten relatief laag te houden.

5. Aanbevelingen

5.1 Algemene aanbevelingen voor het omgaan met meertaligheid

In de trainingsbijeenkomsten ontvingen ouders informatie over meertaligheid en praktische adviezen hoe hiermee om te gaan. Het blijkt echter dat niet alleen ouders behoefte hebben aan deze kennis. Ook gemeenten, scholen, leerkrachten en andere onderwijsbetrokkenen zijn onvoldoende bekend met de kansen en valkuilen van meertaligheid, alsmede met relevante wet- en regelgeving.

Veel kennis over meertalig opgroeien en opvoeden is te vinden bij verschillende onderzoeksinstellingen, zoals ITTA Kennisinstituut voor Taalontwikkeling, de Fryske Akademy en het Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers[5] en tevens op www.meertalig.nl[6]. Hieronder delen we enkele algemene aanbevelingen voor het omgaan met meertaligheid.

5.1.1 Meertaligheid en taalontwikkeling

Meertaligheid is in eerste instantie een rijkdom. Het kan uitdagingen met zich meebrengen, waar goed mee omgegaan moet worden, maar bewustzijn van en het gesprek over de meerwaarde van meertaligheid is essentieel.

Spreek de taal die je het beste beheerst; zo vaak en veel mogelijk

Om tweetaligheid (of meertaligheid) succesvol tot ontwikkeling te laten komen, is het belangrijk dat kinderen de talen leren van mensen die deze talen volledig beheersen, dat hun thuistaal gewaardeerd wordt door de samenleving en dat zij de gelegenheid krijgen en gestimuleerd worden beide talen te gebruiken[7].

Kinderen leren taal in de eerste plaats van en via hun ouders.
Het is daarom belangrijk ouders te stimuleren zoveel mogelijk met hun kinderen te praten, in de taal die zijzelf het beste beheersen. Veel praten met kinderen én luisteren naar kinderen stimuleert hun taalontwikkeling.
Ouders kunnen voor veel (talige)

Talenkennis helpt bij het nadenken en dingen begrijpen.

interactie met hun kind zorgen door vaste praatmomenten te creëren, samen bezig te zijn, veel open vragen te stellen en ook andere volwassenen (familie) veel met en tegen het kind te laten praten. Daarnaast is samen (voor)lezen van boekjes, liedjes zingen en verhalen vertellen natuurlijk belangrijk. Diverse bibliotheken hebben een meertalige collectie kinderboeken voor nieuwkomersgezinnen[8] en via de VoorleesExpress kunnen ouders begeleid worden bij het voorlezen.

Als ouders het Nederlands zelf niet goed beheersen en dat wel proberen te spreken met hun kinderen, komt dat de taalontwikkeling niet ten goede. Juist het goed beheersen van de moedertaal is de basis voor het leren van een nieuwe taal[9]. Uit onderzoek bij Turks-Nederlandse kinderen blijkt dat de kinderen die het Turks vaker gebruiken en er beter in zijn, ook een betere Nederlandse taalvaardigheid hebben[10]. Hoe beter kinderen een taal beheersen, hoe gemakkelijker zij zich zullen ontwikkelen. Talenkennis helpt bij het nadenken en dingen begrijpen. Meertaligheid werkt in dit opzicht eerder bevorderlijk dan belemmerend voor leerprestaties van een kind.

Als het kind verschillende talen spreekt met verschillende volwassenen in en om huis, is het raadzaam de talen context-specifiek te maken. Het kind leert talen makkelijker onderscheiden als duidelijk is wie welke taal spreekt en waar en wanneer dat gebeurt. Hoewel kinderen zelf vaak verschillende talen door elkaar spreken, kan het voor hen verwarrend zijn als hun omgeving dat ook doet.

Breng je kind vroeg en veel in contact met het Nederlands

Naast het veelvuldig gebruik van de thuistaal is het essentieel dat kinderen zo vroeg mogelijk en

zoveel mogelijk met het Nederlands in aanraking komen, zeker als dit thuis niet gesproken wordt.

Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) is hiervoor bij uitstek geschikt. Gemeenten en scholen ontvangen een rijksbijdrage op basis van het aantal kinderen met een risico op onderwijsachterstanden om o.a. VVE te bekostigen. Gemeenten bepalen zelf welke kinderen in aanmerking komen. Meestal verloopt dit via de consultatiebureaus, die ouders kunnen adviseren tot deelname aan voorschoolse educatie (voor 2,5 tot 4 jaar). Scholen zijn verantwoordelijk voor vroegschoolse educatie voor kinderen in groep 1 en 2. Uit onderzoek blijkt dat VVE programma's een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de taalontwikkeling[11].

Daarnaast kunnen het aanbod aan boeken en activiteiten van bibliotheken en initiatieven als de VoorleesExpress behulpzaam zijn bij het oefenen met de Nederlandse taal. Tevens kunnen ouders gestimuleerd worden hun kinderen deel te laten nemen aan culturele en sportieve activiteiten in de buurt of juist elders in de stad of gemeente om andere kinderen te ontmoeten. Ook tv en internet bieden steeds meer mogelijkheden om het Nederlands te oefenen.

Voor ouders is het belangrijk inzicht te krijgen in de wijze waarop school en VVE met meertaligheid omgaan, zodat zij hun eigen handelswijze hier voor zover mogelijk op af kunnen stemmen. Ook kennis van het schoolsysteem en de wijze waarop de school werkt, helpt om hun kind goed te kunnen ondersteunen. Voor Turks-Nederlandse ouders zijn het kind volgen, kritisch zijn en vragen stellen aan de leerkracht niet altijd vanzelfsprekend. Het helpt als scholen hen hiertoe uitnodigen en contact onderhouden, ook voordat eventuele problemen ontstaan.

5.1.2 Meertaligheid en identiteitsontwikkeling

De wijze waarop thuis, op school en in de samenleving wordt omgegaan met meertaligheid, heeft niet alleen consequenties voor de taalontwikkeling, maar ook voor de identiteits- en persoonlijkheidsontwikkeling van het kind. Taal is ook sterk verbonden met gevoelens: in je eigen taal

communiceer je het beste, juist ook op emotioneel vlak. Ook SLO (Stichting Leerplanontwikkeling) pleit in dit verband voor het gebruik van de thuistaal in het onderwijs en verwijst naar de publicatie 'Ruimte voor nieuwe talenten'[12]: 'Door het inzetten van de verschillende talen creëer je ruimte voor de cultuur en identiteit van leerlingen, waardoor ze zich gezien en erkend voelen en de leermotivatie toeneemt.'

In gesprekken moet het gaan om het samen onderzoeken wat (het kind) zou kunnen helpen.

5.1.3 Wet- en regelgeving over meertaligheid op school

Op veel scholen worden thuistalen geweerd, vanuit de gedachte dat uitsluitend Nederlands spreken de ontwikkeling van de Nederlandse taal ten goede komt. Ook wordt soms gedacht dat onderwijs in andere talen dan het Nederlands sinds de afschaffing van het OALT niet is toegestaan.

Volgens artikel 9, lid 13 van de Wet op het Primair Onderwijs is het echter toegestaan de thuistaal in te zetten als voertaal ter ondersteuning van het onderwijs. Hierover moeten directie, bestuur en docententeam dan natuurlijk wel overeenstemming bereiken. Deze ruimte voor meertaligheid wordt o.a. beschreven in de publicatie 'Ruimte voor nieuwe talenten'[13]. Als docenten zich hier zelf niet comfortabel bij voelen of de taal niet kennen, kunnen bijvoorbeeld meertalige hulpkrachten ingezet worden.

Tevens is het mogelijk in het voortgezet onderwijs Turks als examenvak te kiezen, maar ook deze mogelijkheid is op veel scholen en bij veel ouders niet bekend.

5.1.4 Aanbevelingen voor scholen

Allereerst is het belangrijk dat scholen oog hebben voor het bestaan van tweetaligheid en nagaan welke kinderen tweetalig opgroeien. Met ouders moet vervolgens besproken worden op welke manier dat het beste vorm kan worden gegeven. Wat betreft het beleid rondom meertaligheid, verdient het aanbeveling dit goed af te stemmen met het beleid van de gemeente en voorschoolse voorzieningen. In het kader van de Lokaal Educatieve Agenda[14] kan overlegd worden hoe men elkaar hierin kan versterken en zo tevens bij kan dragen aan het aanpakken van onderwijsachterstanden en segregatie. Het beleid van scholen en gemeenten gaat vaak uit van zoveel

mogelijk of zelfs alleen Nederlands praten: op het schoolplein, in de klas en in de communicatie met ouders. Voor de taalontwikkeling is dit echter niet bevorderlijk. Deze wetenschap is niet nieuw, maar niet altijd bekend bij de betrokkenen[15].

Ook SLO wijst op het belang van aandacht voor meertaligheid. Zowel voor de cognitieve-, taal- en persoonlijkheidsontwikkeling is het wenselijk om ruimte te maken voor meertaligheid en thuistalen in te zetten in de communicatie en lesactiviteiten. SLO ontwikkelde ten behoeve hiervan een handreiking met lesactiviteiten meertaligheid[16].

Zoals eerder besproken vinden scholen het soms lastig de afstand tot ouders met een migratieachtergrond te overbruggen (en andersom). Bij het betrekken van ouders is het belangrijk dit consequent en vanuit gelijkwaardigheid te doen. In gesprekken moet het gaan om het samen onderzoeken hoe iets beter kan en wat (het kind) zou kunnen helpen: dus niet 'beoordelen' maar samen (onder)zoeken. Voor ouders die al veel stress ervaren, bijvoorbeeld rondom werk, inkomen en eigen taalvaardigheid, kan kritiek en onzekerheid over hun wijze van (taal-)opvoeding extra stress teweeg brengen, die niet bevorderlijk is voor het kind. Een mooi voorbeeld van hoe ouders die het moeilijk vinden om naar school te komen toch betrokken kunnen raken, is de geschiedenis van de 'Verteltas'[17].

5.2. Specifieke aanbevelingen n.a.v. het project

5.2.1 Behoeften scholen

Bij zestien trainingen is met een school samengewerkt, waarbij de inbreng divers was. Scholen waren betrokken bij de werving van ouders, stelden ruimtes beschikbaar, of leverden een inhoudelijke bijdrage over ouderbetrokkenheid.

Op andere locaties kwam de samenwerking met scholen moeizaam of niet van de grond. Soms had dit te maken met pragmatische overwegingen (van beide kanten) zoals tijd en ruimte, maar trainers merkten ook op dat er bij scholen onbekendheid en huiver bestaat rondom het thema meertaligheid. Scholen zijn zich onvoldoende bewust van de positieve kanten van meertaligheid en bang om af te stappen van een 'enkel-Nederlands'-beleid. Het delen van kennis en inzichten rondom meertaligheid blijkt dus essentieel.

Daarnaast waren er scholen die wel aan de slag wilden met meertaligheid, maar moeite hadden met de specifieke focus op Turkse ouders een leerlingen. Voor scholen met een diverse leerlingenpopulatie waar sprake is van meertaligheid, zou het goed zijn als samengewerkt kan worden met verschillende migrantenorganisaties, zodat een aanbod gecreëerd kan worden voor ouders met verschillende taalachtergronden.

5.2.2 Behoeften ouders

Uit de evaluatie blijkt dat ouders de training als waardevol en leerzaam hebben ervaren. Vooral de open uitwisseling van ervaringen met andere ouders in een vertrouwde omgeving werd als positief ervaren.

Belangrijk inzicht voor ouders: dat het stimuleren van de ontwikkeling in de ene taal bijdraagt aan het leren van de andere taal.

Het meest leerzaam vonden ouders de praktische aanbevelingen over de manier waarop ze de taalontwikkeling van hun kinderen kunnen stimuleren. Daarnaast bleek het bewust bezig zijn met tweetaligheid een eyeopener voor veel ouders. Dat het stimuleren van de ontwikkeling in de ene taal bijdraagt aan het leren van een andere taal, werd vaak als een belangrijk inzicht genoemd.
Tot slot waardeerden ouders de informatie over de wijze waarop men contact met de school kan onderhouden over taalontwikkeling.

Tijdens de trainingen bleek het voor ouders heel prettig om hun eigen taalnetwerk en dat van hun kind in kaart te brengen. Zo bleek hoe meertalig velen eigenlijk zijn. Het positief (her)waarderen van meertaligheid zorgde voor een positief startpunt van de trainingen. Het uitgaan van de mogelijkheden van meertaligheid is een hoopvolle insteek voor ouders die vaak tegen

beperkingen en negatieve (voor) oordelen aanlopen.

Ouders blijken het Nederlands vaak te zien als eerste taal, maar problemen te ervaren omdat ze deze taal onvoldoende beheersen. Dit geldt met name voor ouders die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Anderzijds zijn er ook ouders die in Nederland zijn opgegroeid en het Turks niet meer voldoende beheersen om hun kinderen tweetalig op te voeden. Bij de aanpak van taalachterstanden is het belangrijk deze verschillende doelgroepen goed te onderscheiden. Zo zijn er ook grote verschillen in de wijze waarop thuis met het Turks wordt omgegaan: van volledig Turks tot volledig Nederlands spreken, en van een-ouder-een-taal tot alle talen door elkaar.

Daarnaast is er een aanzienlijke groep ouders die zeer beperkt kennis heeft van het Nederlandse onderwijssysteem.

Tip: zorg voor een laagdrempelig aanspreekpunt waar ouders te rade kunnen gaan met dilemma's rondom schoolcarrière en meertaligheid.

Hoewel er ook ouders waren die informatie hierover overbodig vonden, was er dus ook een groep voor wie dit heel waardevol was. Ouders met een taalachterstand hebben vaak geen inzicht in het verschil tussen schoolniveaus en door hun taalachterstand ook een bepaalde angst om met de school te communiceren.
Mede hierdoor kunnen zij ook niet optreden wanneer er sprake is van onderadvisering. Het is belangrijk dat scholen een laagdrempelig aanspreekpunt hebben bij wie ouders te rade kunnen gaan met hun dilemma's rondom de schoolcarrière van hun kind en meertaligheid in het bijzonder. Ook of zelfs juist bij de overgang naar het VO is het belangrijk te blijven investeren in ouderbetrokkenheid, omdat hier het contact vaak verwatert.

5.2.3 Algemene lessen

Zowel onder ouders als scholen blijkt er veel behoefte aan laagdrempelige informatie over meertalig opvoeden. Deze informatie zou ook verder gedeeld kunnen worden door bijvoorbeeld ouderraden en medezeggenschapsraden.
Vanuit de trainers werd tot slot aangegeven dat het proces van gedragsverandering langdurig is en niet bereikt wordt met drie bijeenkomsten, maar dat de bewustwording heel belangrijk is. Ouders blijken vaak al veel meer te doen dat zij zich realiseren en hebben daarnaast nieuwe inzichten en handvatten meegekregen.

6. Conclusies en vervolg

Het pilotproject 'Ouderbetrokkenheid en taalverwerving' werd opgezet met als doel Turkse ouders bewust te maken van de mogelijkheden die zij hebben om de taalontwikkeling van hun kinderen van jongs af aan te stimuleren. Uitgangspunt was dat meertaligheid van meerwaarde kan zijn, mits voldoende aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van beide (of alle) talen.

Ouders waren positief over de praktische handvatten die zij meekregen om veel met taal bezig te zijn.

Tijdens dit project bleek dat er zowel bij ouders als scholen een beperkt bewustzijn is rondom meertaligheid. De bestaande wetenschappelijke inzichten over de mogelijke meerwaarde van meertaligheid en wat ervoor nodig is om deze te benutten, zijn niet breed bekend. Ook wordt het gesprek over meertaligheid en het stimuleren van de taalontwikkeling tussen school en ouders lang niet altijd gevoerd.

Bij ouders blijkt hier wel behoefte aan te zijn. De training was voor veel ouders een eyeopener wat betreft de rol die zij zelf kunnen spelen in de taalontwikkeling en de mogelijkheden om hierin samen op te trekken met de leerkracht. Ouders waren positief over de praktische handvatten die zij meekregen om veel met taal bezig te zijn en over de ruimte om ervaringen uit te wisselen met andere ouders.

Veel ouders toonden ook de behoefte om (te leren) voor te lezen in de thuistaal. De beheersing van het Nederlands is vaak niet voldoende om goed voor te lezen. Hierin zouden bibliotheken of organisaties als de Voorleesexpres een rol kunnen spelen. In een vervolgproject wil ook het IOT graag specifiek aandacht besteden aan de leesvaardigheid van ouders en hun kinderen.

Een van de knelpunten tijdens dit project bleek de samenwerking met scholen. Ook bij scholen blijkt er veel onbekendheid rondom meertaligheid

en ook huiver om hiermee aan de slag te gaan. Daarnaast bleek de specifieke focus op Turkse ouders voor sommige scholen een bezwaar. Het verdient aanbeveling bij een eventueel vervolg te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn de training meertalig aan te bieden.
Ook trainingen gericht op het vergroten van kennis en handelingsrepertoire van scholen en leerkrachten t.a.v. meertaligheid zouden deel uit kunnen maken van vervolgtrajecten. Het verdient echter de voorkeur nog eerder in de ontwikkeling te starten met trainingen en dan in samenwerking met de VVE. De overheid investeert de komende jaren in VVE en hier is ook de expertise aanwezig om intensief in te zetten op het stimuleren van de taalontwikkeling. Op deze wijze kunnen kinderen zo vroeg mogelijk geholpen worden om later de vruchten van hun meertaligheid te kunnen plukken.

7. Dankwoord

Het IOT en de VOO bedanken alle deelnemende scholen en (vrijwilligers van) de Turkse federaties en plaatselijke organisaties voor hun inzet en betrokkenheid.
Het trainingsweekend voor de vrijwilligers werd mede mogelijk gemaakt door David Kranenburg, Karijn Helsloot, Saskia Versloot en Paul Oomen.

Het project ‘ouderbetrokkenheid en taalverwerving’ werd financieel mogelijk gemaakt door de subsidieregeling ‘Tel mee met Taal’ van het ministerie van OCW en een subsidie vanuit het VSB Fonds.

8. Bronnen

[1] http://www.meertalig.nl/meertaligheid/wat-is-nou-eigenlijk-een-taalachterstand/

[2] Visser, E. (2019). *Organisatie, omvang en inhoud van het thuistaalonderwijs in Amsterdam* (masterscriptie). Universiteit van Amsterdam.

[3] Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M., & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid, een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en rol die leraren daarbij kunnen vervullen*, Radboud Universiteit Nijmegen.

[4] Bucx en De Roos, *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen Een terugblik en verkenning*, SCP 2015.

[5] https://www.taallectoren.nl/

[6] Meertalig.nl, Meertaligheid.be, Nederlandse Taalunie (2019). *Antwoorden op vragen over omgaan met meertaligheid in het onderwijs in het Nederlandse taalgebied.*

[7] Hoff, E. (2018). Bilingual development in children of immigrant families. *Child Development Perspectives*, 12, 80-86.

[8] https://www.rijnbrink.nl/nieuws-en-pers/nieuws/1025-meertalige-collectie-kinderboeken-voor-nieuwkomersgezinnen

[9] https://www.ru.nl/nieuws-agenda/vm/2019/maart/ouders-thuis-beste-moedertaal-spreken-kinderen/

[10] Demirel, G. (2019). *Reading Proficiency and Acculturation Orientations of Turkish Bilingual Students in the Netherlands, Germany and France*. S.l.: [s.n.].

[11] Leseman, P., & Veen, A. (red.) (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Rapport 947. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

[12] LPTN (2017). Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Verkregen op 10 januari 2019 van http://taallectoren.nl/images/pdf/2017HandreikingNieuwkomersLPTNdef.pdf

[13] LPTN (2017). Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Verkregen op 10 januari 2019 van http://taallectoren.nl/images/pdf/2017HandreikingNieuwkomersLPTNdef.pdf

[14] http://www.delokaleeducatieveagenda.nl/bookups/handboek-partners-definitief.pdf

[15] https://www.ru.nl/nieuws-agenda/vm/2019/maart/ouders-thuis-beste-moedertaal-spreken-kinderen/

[16] http://downloads.slo.nl/Repository/lesactiviteiten-meertaligheid-primair-onderwijs.pdf

[17] https://www.verteltas.nl/

Vereniging Openbaar Onderwijs
Louis Armstrongweg 88
1311 RL Almere

T. 036 533 15 00
E. voo@voo.nl
W. www.voo.nl

Stichting Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT)
Vechtensteinlaan 16-M
3555 XS Utrecht

T. 030 234 36 25
E. info@iot.nl
W www.iot.nl

IOT & VOO
November 2019
Tekst Leone de Voogd (VOO)
Vormgeving Anouk Melis
Drukker Drukkerij Teewes bv

VERENIGING
OPENBAAR
ONDERWIJS

Samen leven, samen leren